

BOGANMELDELSER

Jørgen Pedersen: PENGETEORI OG PENGEPOLITIK. Nyt Nordisk Forlag. København 1944. 381 Sider.

I Forordet bemærker Forf., at det er med nogen Betænkelighed, han sender sin Bog ud, idet han ikke er færdig med Emnet og mulig senere paa vigtige Punkter ændrer sin Opfattelse. Naar man har læst Bogen, forstaaer man meget vel Forfatterens Betænkeligheder, og da Formaalet med Bogens Offentliggørelse særlig har været at danne et Grundlag for Forf.'s Forelæsninger paa Aarhus Universitet, havde det vel været naturligere at vælge en anden Form for Publikation end den foreliggende, mere intra muros. Imidlertid har Forf. følt sig moralsk forpligtet til at gøre en videre Kreds delagtig i sine Resultater, dels fordi Pengespørgsmaal er aktuelle, dels fordi »Begreberne om dem er saa forvirrede, at det bliver en Pligt for den, der i Embeds Medfør beskæftiger sig med dem, at yde sit Bidrag til deres Belysning ogsaa udenfor Kredsen af økonomistuderende i Aarhus«. Hvorvidt dette efter min Mening er lykkedes Forf., vil fremgaa af det følgende.

Bogen er kaldt: Pengeteori og Pengepolitik, men burde bedre hedde Pengepolitik og Pengeteori, idet det aabenbart er Forf.'s pengepolitiske Synspunkter, der er kommet til at bestemme Pengeteorien. Det er derfor naturligt her at begynde med Omtalen af de pengepolitiske Afsnit. Gennem mange Artikler er Forf.'s Synspunkt velkendt. Det er Lønnen, det gælder om at holde nede i en Situation, som den nuværende, men i den foreliggende Bog søger Forf. at give en nærmere Begrundelse heraf og paavise Lønniveauets Betydning for Prisniveau, Vekselkurs etc.

Den tilgrundliggende Tanke er jo forsaavidt ikke ny. Allerede for 60 Aar siden klagede man her i Landet over, at Forbruget var for stort og at man opspiste de udenlandske Tilgodehavender, man den Gang havde; ud herfra kritiserede man, at Lønnen kun kunde bevæge sig opefter o. s. fr., saa man har længe været klar over, hvor vanskeligt det er for Nationalbanken at opretholde de faste Valutakurser samtidig med, at Lønnen sættes op, ofte uden at det er Udtryk for en øget Produktivitet her i Landet. Nationalbanken havde da intet andet Middel end gennem Forhøjelse af Rentefoden at mindske Beskæftigelsen her i Landet, hvad der dog tenderede mod i nogen Grad at udlignes ved, at udenlandsk Kapital kaldtes ind.

At disse Forhold var meget uheldige, vil sikkert enhver indrømme, og man kan give Forf. Ret i hans Kritik af, at i mange Tilfælde vedtoges der af Lovgivningsmagten Foranstaltninger, der maatte tvinge Renten her i Landet i Vejret, skabe Arbejdsløshed og øge Gældsættelse udenlands; særlig fæstner dog Forf. sig ved Lønnen, der under faldende Produktivitet vanskeligt lader sig sætte ned, men indrømmer (S. 195), at, da Nationalbanken

BOGANMELDELSER

Jørgen Pedersen: PENGETEORI OG PENGEPOLITIK. Nyt Nordisk Forlag. København 1944. 381 Sider.

I Forordet bemærker Forf., at det er med nogen Betænkelighed, han sender sin Bog ud, idet han ikke er færdig med Emnet og mulig senere paa vigtige Punkter ændrer sin Opfattelse. Naar man har læst Bogen, forstaaer man meget vel Forfatterens Betænkeligheder, og da Formaalet med Bogens Offentliggørelse særlig har været at danne et Grundlag for Forf.'s Forelæsninger paa Aarhus Universitet, havde det vel været naturligere at vælge en anden Form for Publikation end den foreliggende, mere intra muros. Imidlertid har Forf. følt sig moralsk forpligtet til at gøre en videre Kreds delagtig i sine Resultater, dels fordi Pengespørgsmaal er aktuelle, dels fordi »Begreberne om dem er saa forvirrede, at det bliver en Pligt for den, der i Embeds Medfør beskæftiger sig med dem, at yde sit Bidrag til deres Belysning ogsaa udenfor Kredsen af økonomistuderende i Aarhus«. Hvorvidt dette efter min Mening er lykkedes Forf., vil fremgaa af det følgende.

Bogen er kaldt: Pengeteori og Pengepolitik, men burde bedre hedde Pengepolitik og Pengeteori, idet det aabenbart er Forf.'s pengepolitiske Synspunkter, der er kommet til at bestemme Pengeteorien. Det er derfor naturligt her at begynde med Omtalen af de pengepolitiske Afsnit. Gennem mange Artikler er Forf.'s Synspunkt velkendt. Det er Lønnen, det gælder om at holde nede i en Situation, som den nuværende, men i den foreliggende Bog søger Forf. at give en nærmere Begrundelse heraf og paavise Lønniveauets Betydning for Prisniveau, Vekselkurs etc.

Den tilgrundliggende Tanke er jo forsaavidt ikke ny. Allerede for 60 Aar siden klagede man her i Landet over, at Forbruget var for stort og at man opspiste de udenlandske Tilgodehavender, man den Gang havde; ud herfra kritiserede man, at Lønnen kun kunde bevæge sig opefter o. s. fr., saa man har længe været klar over, hvor vanskeligt det er for Nationalbanken at opretholde de faste Valutakurser samtidig med, at Lønnen sættes op, ofte uden at det er Udtryk for en øget Produktivitet her i Landet. Nationalbanken havde da intet andet Middel end gennem Forhøjelse af Rentefoden at mindske Beskæftigelsen her i Landet, hvad der dog tenderede mod i nogen Grad at udlignes ved, at udenlandsk Kapital kaldtes ind.

At disse Forhold var meget uheldige, vil sikkert enhver indrømme, og man kan give Forf. Ret i hans Kritik af, at i mange Tilfælde vedtoges der af Lovgivningsmagten Foranstaltninger, der maatte tvinge Renten her i Landet i Vejret, skabe Arbejdsløshed og øge Gældsættelse udenlands; særlig fæstner dog Forf. sig ved Lønnen, der under faldende Produktivitet vanskeligt lader sig sætte ned, men indrømmer (S. 195), at, da Nationalbanken

»ingen Myndighed havde til at dekretere Lønnedsættelser, var der ikke væsentligt andet Middel til Raadighed end at forhøje Rentesatserne.«

Men Forf. lader det ikke blive ved en Kritik af disse Forhold, men opstiller en »rationel Ordning«, hvorefter Seddelbanken bør være »et ministerielt Departement«, saa at man kan skabe »Sikkerhed for en fuldstændig Overensstemmelse mellem Bankens Dispositioner og Statens almindelige Politik« (S. 128). Hans Betragtninger, der spænder over mange forskellige Spørgsmaal som Vekselkursens Bestemmelse o. s. v., munder ud i, at, om man ønsker den økonomiske Aktivitet stabiliseret, maa Staten have fuldt Herredømme over Lønnen eller Forbindelsen med Udlandet, f. Eks. ændre Valutakurser, hvad der efter Forf.'s Mening vil være det simpleste. Men hele dette Spørgsmaal om, hvorledes det økonomiske Liv skal ledes og styres, hvis økonomisk Stabilitet skal opretholdes, skal jeg ikke komme ind paa her; Forf.'s Synspunkter er saa mange og saa vidtspændende, at det næppe lønner sig at fordybe sig heri — man kan vanskeligt tænke sig, at hans Program vil kunne virkeliggøres. Hertil kommer, at mange andre Løsninger lader sig tænke, hvad Forf. iøvrigt ogsaa i Forbigaaende anfører. Hertil kommer, at jeg ikke kan se det som en Hovedopgave for Nationaløkonomer at udkaste vidtgaaende Planer for Samfundets Reformering; enhver ved jo dog, hvor langsomt Samfundsændringer foregaar. Lad mig derfor her holde mig til Pengeteorien. —

Der er et Tema, der stadigt vender tilbage i Forf.'s Udredning: at holde Pengestrømmen oppe, at øge Pengestrømmen ell. lign., og at Staten gennem sit Departement, Seddelbanken, skal fylde denne Opgave. Forf. vilde ikke være Lærling af Keynes, om han ikke saaledes skød Indkomstens Vedligeholdelse frem som konjunkturpolitisk Middel. Men Forf. gaar langt videre, idet selve hans Opfattelse af, hvad Penge er, bestemmes heraf; det er derfor, jeg ovenfor sagde, at Teorien i den foreliggende Bog er blevet underordnet det Maal, der sættes op for Pengepolitikken.

Forf. forkaster de sædvanlige Definitioner af Penge, væsentlig fordi de ikke stemmer overens med hverandre; disse gaar som bekendt ud fra Pengenes Funktioner, Omsætningsmiddel, Værdimaal etc. Udfra Schumpeters Opfattelse af Penge som Anvisninger paa Socialproduktet og den Keynes'ske Paavirkning naar Forf. til den Definition, at Penge = Indkomst pr. Tidsenhed. S. 16 anføres følgende Argument herfor: Penge er »generel Købeevne udtrykt i Regneenheder f. Eks. Kroner pr. en eller anden Tidsenhed (Time, Uge eller Aar), og da det, vi i daglig Tale kalder Indkomst, d. v. s. Betalingen for vore Ydelser... udtrykkes ganske paa samme Maade, er de to Begreber: Penge og Indkomst, altsaa af samme Dimension. Penge er Indkomst udtrykt i Regneenheder«. Dette er karakteristisk for Forf.'s Maade at ræsonnere paa. For det første kan man spørge, om Begreber af samme Dimension (hvorledes dette nærmere er at forstaa, ved jeg ikke) gør Begreberne til Identiteter. Dernæst kan man spørge, om Penge er generel Købeevne, udtrykt i Regneenheder; man vil sikkert give Tilslutning til, at Penge *har* generel Købeevne, hvad ogsaa Schumpeter siger med sin Definition, men ikke, at Penge *er* generel Købeevne. Evne maa altid være knyttet til en Ting eller en Person — derfor kan Penge ikke være Købeevne, men være en materiel Genstand, der har Købeevne. Dernæst kan man ikke forstaa, at Penge er Købeevne pr. Tidsenhed; vil Forf. dermed sige, at Købeevnen forsvinder efter en vis Tidsperiode eller hvad menes der?

Tilsyneladende er det den Schumpeterske Opfattelse af Penge som Anvisninger paa Socialproduktet, i Forbindelse med at Anvisningerne faar man som Indkomst for sin Indsats i Socialproduktet, der har forledt Forf. til hans Definition af Penge; men det vil ses, at det er forskelligt at sige, at Penge er Anvisninger, og at de er Købeevne; Anvisningerne har Købeevne, men er det ikke, og i den Schumpeter'ske Definition ligger blot, at Anvisningerne fremkommer samtidig med Socialproduktet, men intet om, at de er Købeevne pr. Tidsenhed, hvad der vel maa betyde, at denne Evne forsvinder efter en vis Tid. Eller skulde det virkelig være saaledes, at Betragtningen: Penge = generel Købeevne udtrykt i Regneenheder pr. Tidsenhed er set fra den enkeltes Synspunkt og ikke fra Samfundets — ja, saa er det ikke saa underligt, at Forf. naar til, at Penge = Indkomst pr. Tidsenhed. Dette kan dog næppe være rigtigt, thi S. 15 hedder det, at det er Kroner pr. Tidsenhed, det drejer sig om, idet Kravet paa konkrete Goder kun kan gøres gældende over en Tidsperiode; dette er ikke umiddelbart indlysende; man kan jo overføre Betalingsmidler fra Periode til Periode, man kan investere og disinvestere, hvorledes skal man da forstaa Penge = Indkomst pr. Tidsenhed?

Maaske vil Forf. sige, at, naar man overfører Sedler og Mønt fra en Periode til en anden, saa drejer det sig om Betalingsmidler, ikke om Penge; thi dette kan ikke ske, som Definitionen af Penge er — men har man da saa meget Brug herfor? Ja, i sidste Instans er det vel blot den Schumpeter-Keynes'ske Betragtning, som Forf. vil have frem i selve Pengedefinitionen, at samtidig med, at der sker en Indsats i Socialproduktet skabes der Indkomst, og søge at virkeliggøre, hvad K. i General Theory tager til Orde for, at indarbejde Pengeteorien i den almindelige Værdi- og Fordelings-teori. Men man kan ikke sige, at det er lykkedes, og Forf. har sikkert selv dette paa Fornemmelsen, naar han (S. 17) siger, at han ikke forlanger, at man skal ændre det daglige Sprogs Opfattelse af Penge; derimod vil han aabenbart have, at Videnskaben skal gøre det, men i den Henseende vil han utvivlsomt blive sørgelig skuffet.

Naar Penge = Indkomst pr. Tidsenhed, maa Forf. naturligt anvende et andet Ord for, hvad vi sædvanligvis kalder Penge; han kalder disse Betalingsmidler, og siger (S. 25), at disse i hans Bog aldrig vil »blive betegnet Penge, men det aldeles klare Udtryk Betalingsmidler vil blive anvendt. Ordet Penge, derimod, vil altid blive brugt i Betydningen Indkomst udtrykt i Regneenheder, f. Eks. Kroner«. Passer det? Naar Penge = Indkomst pr. Tidsenhed, maa Pengemængde følgelig blive Totalindkomst pr. Tidsenhed; men naar Forf. kritiserer Kvantitetsteorien, benytter Forf. selv Pengemængde i Betydning Betalingsmidler. Og hvad betyder ud fra Forf.'s Definition af Penge Ordet Pengevæsen? Umiddelbart forstaaeligt er dette Ord ikke, naar Penge = Indkomst pr. Tidsenhed; og mere klart bliver det ikke, naar man S. 85 faar at vide, at Betalingsmidlerne, der altsaa efter Forf.'s Definition ikke er Penge, er en Del af Pengevæsenet.

Udfra Forf.'s Sondring mellem Penge og Betalingsmidler, bliver Pengeskabelse = Skabelse af Indkomst, og ikke Skabelse af Betalingsmidler. De pengeskabende Grupper er da saadanne, der f. Eks. som Driftsherrerne er med til at bestemme Pengestrømmens Volumen — overhovedet taler Forf. meget om Pengestrøm og Godestrøm, saa at man undertiden tror, at Forf. hælder til Social-Credit-Bevægelsen. De Betalingsmidler, Bankerne stiller til

Raadighed for Pengeskabelsen, stammer fra Seddelbanken, og kun fra denne, thi der kan kun ved Seddelbankens Betalingsmidler skabes Penge, d. v. s. Indkomst.

Forf. tager Afstand fra: Udlaan skaber Indlaan og dermed fra, at Giro-Bankernes Skabelse af Betalingsmidler er af nogen Betydning for Indkomstdannelsen — en Betragtning, som efter Forf. er »typisk for Datidens penge-teoretiske Opfattelse«, som Forf. udtrykker sig S. 55. Den følgende Side maa han dog, omend nødig, indrømme, at »Datidens pengeteoretiske Opfattelse« gjorde opmærksom paa, at denne Skabelse af Betalingsmidler er begrænset af Kassen; naar man ved, at »Datidens pengeteoretiske Opfattelse« stadig har fremhævet dette, faar man det Indtryk, at Forf. har vanskeligt ved at være fair overfor andre.

Umiddelbart skulde man tro, at, naar Penge = Indkomst pr. Tidsenhed, vilde en Girering, der giver Udtryk for en Overdragelse af Goder, meget vel kunne bidrage til at skabe Indkomst; men her er der blot Tale om en Indkomst ved Overdragelse af Goder, ikke om en Forøgelse af Socialproduktet, og derfor regner Forf. ikke med disse, men kun med Betalingsmidler, der bruges til ny Produktion; disse er skabt af eller betinget af Seddelbanken. Hvorledes rimer nu dette »ny Produktion« med Penge = Indkomst pr. Tidsenhed? Det er jo rigtigt, at ved Omsætning af Goder kan Socialproduktet ikke øges, men vel Indkomst skabes, saa at man ogsaa ved en Girering faar en Anvisning paa Socialproduktet. Men hvad er Socialproduktet efter Forfatterens Opfattelse? Dette ses ikke defineret, men synes at maatte opfattes som konsummodne Goder; hvis dette er Tilfældet, er det rigtigt, at den over Girering opstaaede Indkomst kun kan optræde som Køber af Socialproduktet ved at lægge Beslag paa Omsætningsmidler, skabt af Seddelbanken, men Indkomsten kan meget vel skabes uden saadanne. Jeg mener derfor ikke, at Forf. har godtgjort, hvad han siger S. 63: »Naar nye Penge skabes, d. v. s. Indkomsten i Samfundet forøges, sker det som paavist paa Basis af Centralbanken«; S. 58 hedder det, at Forretningsbankerne kun kan skabe saadanne Betalingsmidler, som tjener til at omsætte bestaaende Realkapital, men her kan der altsaa ikke efter Forf. skabes nogen Indkomst — hvad der er positivt urigtigt, da der ved Omsætningen kan skabes Indkomst.

Det er meget uklart, hvad Forf. egentlig vil med sin Definition af Penge; man kan efter min Anskuelse ikke anvende Ord som Socialprodukt, Indkomst pr. Tidsenhed o. s. v. uden stringent Begrebsbestemmelse, men en saadan gives ikke, hvorfor hans Definition af Penge er ganske uforstaaelig. Han kommer da ogsaa ind paa noget saadant, om Rationeringskort kan kaldes Penge.

Naar Forf. derfor i sit Forord siger, at han føler sig forpligtet til med sin Bog at belyse de uklare Begreber, der i vor Tid haves om Penge, tør man nok sige, at det ikke er lykkedes — tværtimod.

Axel Nielsen.

Helge Andersen: LIDT OM STATISTIK. Nyt Nordisk Forlag, Arnold Busck. København 1944. 156 Sider.

Førend man virkelig har læst denne Bog, vil man let faa det Indtryk, at det drejer sig om et af de efterhaanden mange til behagelig Moro i